

А. РОМАНЮК (Львів)

ЕЛЕКТОРАЛЬНА НИША ПРАВИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СИТУАЦІЇ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ І ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Оцінка перспектив розвитку правих партій в Україні передбачає поряд з аналізом існуючої ситуації в національному партійно-політичному просторі, усвідомлення стану сучасних правих партій в країнах Західної Європи та аналіз тенденцій розвитку означеного напрямку в країнах Центральної і Східної Європи. Наголос на важливості матеріалу з означеного регіону зумовлюється тим, що: по-перше, ці країни протягом тривалого часу перебували в подібних з Україною соціально-економічних і політичних умовах реального соціалізму; по-друге, в процесі переходу/транзиту вони були змушені вирішувати завдання, які є аналогічними тим, що стоять сьогодні перед Україною. Більше того, абсолютна більшість цих країн продемонстрували успішність у соціально-економічному та політичному розвитку, що виявилось у швидкому зростанні рівня життя громадян цих країн; по-третє, Україна має багато спільних історичних, культурних, ментальних характеристик з країнами Центральної та Східної Європи. І останнє, результати, в рівній мірі позитивні і негативні, які мали ці країни в процесі транзиту, особливо в політичній сфері, можуть розглядатись як очікувані показники/вектори, яких може досягнути Україна в найближчому майбутньому.

Одним із визначальних індикаторів політичної партії виступає політична програма та ідеологія. Власне з їхньою допомогою здійснюється позиціонування політичної партії в межах національного політичного простору. Оскільки ідеологічні характеристики конкретної партії завжди будуть частиною щодо всіх ідеологій представлених в національному просторі, ми вправі використовувати наступний ряд категорій: політична ніша – для одиничного або групового випадку і політичне поле – щодо цілого в ідеологічному контексті національного простору. Поняття політичного поля ми розглядаємо в контексті окресленому французьким соціологом П.Бурдьє: «...місце, де в ході конкурентної боротьби між агентами, які беруть у ній участь, народжується політична продукція, проблеми, програми, аналізи, коментарі, концепції, події з яких і мають обирати звичайні громадяни» [1, с.182]. В контексті нашого аналізу політична ніша, необхідна для правої/вих партії розглядається у межах більш широкого формату ідеологічного поля на якому одночасно представлені всі властиві певній країні ідеологічні конструкції.

В політичній науці існують різноманітні варіанти представлення ідеологічного/політичного поля. Переважно більшість дослідників солідарно виділяють в межах такого поля головні маркери – крайні ліві, ліві, центристські, праві і крайні праві політичні партії. Традиція виділення цих ідеологічних політичних блоків спочатку в Європі, а потім і цілому світі нараховує більше двохсот років. Протягом цього періоду відбулись потужні кількісні і якісні зміни. На рубежі двадцятого і двадцять першого століть в країнах Західної Європи ліва ніша представлена переважно соціал-демократичними партіями та партіями зелених. Відповідно права ніша – консервативними та християнсько-демократичними партіями. Центр, який ще в середині двадцятого століття був представлений ліберальними і аграрними партіями, сьогодні, з одного боку, звужився до ліберальних і партій центру (переважно трансформованих аграрних партій, які помітно втратили в плані підтримки виборців), з другого боку - дістав відчутне розширення. За багатьма параметрами консервативні та соціал-демократичні і ліберальні партії позиціонуються в центрі ідеологічного спектру, орієнтуються на спільний традиційний електорат – заможне населення/власників та вищу і середню верству середнього класу [2, с.335-340]. Досвід суспільного розвитку після Другої світової війни, особливо країн Західної Європи, сприяв формуванню концептуально близьких доктрин: кейнсіанства в межах соціального лібералізму та доктрин демократичного соціалізму і патерналістського, або прагматичного консерватизму, відповідними носіями яких стали соціал-демократичні, консервативні і християнсько-демократичні партії. Додатковим імпульсом програмно-політичного зближення було падіння «Берлінського муру», що Ф.Фукуяма визначив як кінець історії, але попередньої, яка характеризувалась гострим ідеологічним протистоянням. Ознакою нового етапу стала універсалізація концептуальних положень лібералізму, їхнє широке прийняття сучасним консерватизмом і християнською демократією та соціал-демократією. Це яскраво виявилось у програмних документах та діяльності ХДС-ХСС (Християнсько-демократичний союз - Християнсько-соціальний союз) Німеччини. Сьогодні ХДС (CDU) ідеологічно позиціонується як ліберально-консервативна та християнсько-демократична партія, а ХСС (CSU) як християнсько-демократична, консервативна та регіональна політична партія. Помітний пришвидшений рух ХДС у напрямі лібералізму вільного ринку та лібералізму полікультурного простежується після приходу на посаду керівника партії А.Меркель. У зв'язку з цим експерти зазначають, що певний зсув партії в сторону центру може призвести до звільнення політичної ніші на правому фланзі. Подібні оцінки посилились після парламентських виборів 2009 року, які дозволили партії залишитись при владі, однак зафіксували тенденцію незначного падіння рівня підтримки (2002 – 34,4 %, 2005 – 27,8, 2009 – 27,3). Про частковий вихід ХДС з правої ніші, особливо крайньо-правої позиції, яскраво засвідчили події 2010 року. Перш за все таким дзвоником стала книга Ч. Саразіна «Німці, які знищують самі себе» ("Deutschland schafft sich ab"), що була презентована наприкінці серпня 2010 року і була присвячена розгляду загроз Німеччині від іммігрантів, перш за все мусульман. Сама книга і її автор були гостро

критиковані керівництвом партії і А.Меркель. Другим потужним дзвоником став контраверсійний виступ Е.Стейнбах (провідного діяча Союзу виселених) на початку вересня у якому вона звинуватила Польщу у підготовці до Другої світової війни у 1939 році. Ця промова і ключові її тези викликали гостру критику з боку керівництва партії ХДС. Однак позиції Ч.Саразіна та Е.Стейнбах знайшли досить широку підтримку частини німецького суспільства. Самі «герої» та їхні симпатки почали говорити про необхідність створення нової правої партії, яка б мала бути противагою «лібералізованій» ХДС. Опитування громадської думки в Німеччині на середину вересня засвідчили, що така партія могла б розраховувати на 20 % підтримки виборців у разі участі у парламентських виборах та займала би праву нішу партійного спектру.

Оскільки інституційно праві/консерватори сьогодні представлені в країнах Західної Європи консервативними та християнсько-демократичними партіями, ми розглянемо рівень їхньої підтримки. Для обрахунку відбирались партії, які представлені у національних парламентах. Показники охоплюють статистику за період 1945 -2010 р. [3, с. 75-80].

Таблиця 1

Рівень підтримки та впливовості консервативних та християнсько-демократичних партій в країнах Західної Європи

№№	Країна	Тип і назва партії		% підтримки		Кількість кабінетів	Участь в кабінетах	
		Консервативні	Християнські	Консервативні	Християнські		Консер.	Християнські
1	Австрія		ÖVP		40,8	26		20
2	Бельгія		CD&V CDH		33,4	43		35
3	Греція	ND		43,3		15	9	
4	Данія	KF	KD	15,2	2,7	35	11	1
5	Ірландія	FF	FG	44,7	30,3	24	18	6
6	Іспанія	UCD, PP		36,0		11	5	
7	Італія	FI	DC, PPI, CCD-CDU	23,7	33,1	61	4	56
8	Нідерланди		CDA		37,4	26		24
9	Німеччина		CDU/CSU		43,7	30		21
10	Норвегія	H	KrF	20,3	9,9	30	8	9
11	Португалія	PP-CDS	PSD	7,4	29,1	21	9	9
12	Сполучене Королівство	CP		41,2		23	12	
13	Фінляндія	KOK	SKD	17,7	2,8	46	14	1
14	Франція	голістські	NUDF	27,5	14,6	35	23	14
15	Швейцарія	SVP	CVS	13,4	20,2	63	63	63
16	Швеція	M	KD	17,4	3,7	28	4	2
				25,65	23,2	517	180	261
							34,8 %	50,48 %

Ми свідомі, що між консервативними і християнськими партіями існують відмінності, однак, на нашу думку, вони носять не концептуальний характер, а скоріше генетичний. Історично в цілому ряді європейських країн першими виникли консервативні партії. Християнські партії в силу цілого ряду причин почали створюватись лише наприкінці XIX століття. Внаслідок цього прослідковується певна закономірність: партія, яка виникла історично першою – стає домінуючою в правому спектрі і включає в свою програму одночасно проблематику консервативну та християнсько-демократичну.

На сьогодні електоральна ніша партій цього класу в західноєвропейських країнах складає приблизно 25 % (консервативні – 26,6 і християнсько-демократичні – 24%) [3, с. 75, 79]. Слід зазначити, що до середини 90-х електоральна ніша правих партій в середньому складала 33 %. Чинники, які вплинули на скорочення цієї ніші пов'язані переважно з тим, що ці партії в сучасному вигляді сформувались після Другої світової війни в умовах «Холодної війни», їм був властивий активний антикомунізм. Значні суспільні зміни після падіння «Берлінського муру», які співпали з переходом західних суспільств у формат пост матеріальних/постмодерністських, призвели не лише до зміни соціально-групової структури суспільств, але і системи інтересів, цінностей, очікувань. Праві партії європейських країн не завжди могли адекватно реагувати на ці зміни, що призвело до появи наприкінці XX століття в цілому ряді західноєвропейських країн потужних нових крайніх правих антиіммігрантських партій, які зайняли міцні позиції в правій ніші політичного спектру Австрії, Данії, Італії, Нідерландів, Швейцарії та в інших країнах [4].

Наступним кроком в окресленні перспектив політичного поля правих партій має бути аналіз цього класу партій стосовно країн Центральної та Східної Європи.

Характеристики партійних систем країн Центральної та Східної Європи

№№	Країна	Індекс ефективної кількості політичних партій [5, с.150]	Рівень підтримки найбільшої політичної партії	Рівень підтримки двох найбільших партій	Рівень підтримки правої найбільшої партії
1	Болгарія	3,5	39,72 (09)	57,4	39,72
2	Естонія	6,7	27,8 (07)	53,9	17,9
3	Латвія	7,1	19,56 (06)	36,27	19,56
4	Литва	5,7	19,7 (08)	34,8	19,7
5	Польща	8,0	41,5 (07)	73,6	41,5
6	Румунія	4,9	33,6 (08)	66,6	33,0
7	Словачія	6,7	34,79 (10)	50,21	15,42
8	Словенія	6,3	30,45 (08)	59,71	29,26
9	Угорщина	4,9	43,2 (06)	85,2	42,03
10	Хорватія	4,3	36,6 (07)	67,8	36,6
11	Чехія	5,0	22,08 (10)	42,3	20,22
		5,73	31,7	57,07	28,61

Для визначення кількості політичних партій, які реально впливають на політичне життя країни, серед існуючих національних партій, М.Лааксо та Р.Таагепера у 1979 р. запропонували використовувати індекс "ефективної кількості політичних партій". Загальна тенденція для країн Західної Європи полягає в тому, що порівняно з початком 50-их років середній показник індексу ефективної кількості політичних партій поступово зростає (1950-54 – 3,4; 1970-74–3,88; 2000-2004 – 4,84 [2, с.323]). Для країн Центральної та Східної Європи властива зворотна тенденція – поступового зменшення показника індексу. На нашу думку, це природний процес розвитку партійної системи після моністичного періоду реального соціалізму. В цих країнах поступово викристалізуються головні партії, які визначають/відображають базові напрямки суспільного розвитку.

Слід зазначити певні особливості правих партій в цьому регіоні: по-перше, у всіх означених країнах Центральної та Східної Європи до числа найбільших національних політичних партій відносяться партії консервативного спрямування і лише в Румунії, Словаччині, Угорщині та Чехії серед парламентських партій присутні християнсько-демократичні; по-друге, у Болгарії, Латвії, Польщі, Словаччині, Угорщині і Чехії в національних парламентах представлено по дві і більше партії правого спрямування. Особливим випадком виступає Латвія в парламенті якої одночасно присутні три партії правого спрямування: Народна партія (TP) – 19,49 (згідно результатів парламентських виборів 2006 р.), Партія Нової ери (JL) – 16,38 та Партія «Заради Латвії і свободи» (LV) – 6,94 %; по-третє, для більшості правих партій властиве поєднання декількох ідеологічних напрямів одночасно. Першу групу будуть складати партії для яких характерне поєднання засад консерватизму та ліберального консерватизму: Болгарія – Громадяни за європейський розвиток Болгарії (GERB), Латвія – Народна партія (TP), Польща – Громадянська платформа (PO), Румунія – партія демократично-ліберальна (PD-L) та Чехія – Громадянсько-демократична партія (ODS). Другу групу складають праві партії, ідеологія яких поєднує засади консерватизму та християнської демократії: Польща – Право і справедливість (PIS), Угорщина – Фідеш – Угорський громадянський союз (FIDESZ), Хорватія – Хорватська демократична унія (HDZ). Третю групу складають політичні партії, які в своїй ідеології поєднують засади консерватизму, християнської демократії та лібералізму: Естонія – Союз Вітчизни і Res Publica (IRC), Литва – Союз Вітчизни - Литовські християнські демократи (TS - LKD), Словачія – Словацький демократичний та християнський союз – Демократична партія (SDKÚ-DS), Словенія – Словенська демократична партія (SDS). Аналіз програм та практичної діяльності представників партії дозволяє говорити про використання засад популізму представниками партій: Громадяни за європейський розвиток Болгарії (GERB), Партії Нової ери Литви (JL) та Хорватською демократичною унією (HDZ).

Показник рівня підтримки найбільшої партії дозволяє встановити наявність домінуючої партії здатної самостійно прийти до влади і здійснювати її. Символічний поріг у 50 % не досягнуто жодною країною. В той же час, в половині країн регіону праві партії є найбільшими партіями своїх країн. В трьох країнах – Болгарії, Польщі і Угорщині партії цього напрямку спираються на підтримку сорока і більше відсотка виборців. На особливу увагу заслуговує Польща. У 2011 році в цій країні мають відбутися чергові парламентські вибори. Результати опитувань громадської думки свідчать, що Громадянська платформа (найбільша в країні права партія) на середину березня 2010 року мала рівень підтримки 50-55 %, а середину серпня – 45,8 %¹. Враховуючи чинник виборчого порогу (для партій в цій країні він складає – 5%, блоків – 8 %), можна припустити її сольну перемогу і самостійне формування уряду більшості.

Показник сили двох найбільших партій дозволяє нам побачити в якій мірі партійна система наближається до формату двопартійності. Таким рубіжним показником є 70 % підтримки. На підставі цього можемо виділити три групи країн. Перша – Польща і Угорщина, які перевищили цей показник. Друга група країн – Болгарія, Естонія, Румунія, Словаччина, Словенія та Хорватія мають показник понад 50 %. Третю групу будуть складати країни, які знаходяться в форматі багатопартійності.

¹ За матеріалами сайту: www.fakt.pl/sondazwyborczy

Тобто, значна група країн Східної та Центральної Європи в процесі розвитку власних партійних систем поступово рухається в напрямі двопартійності, або двоблокової конструкції. В кожному разі, права партія обов'язково входить до числа двох найбільших партій. Слід зазначити, що дана тенденція виступає домінуючою в обох частинах Європи. Відповідно, ми можемо припустити, що в перспективі подібний формат окреслиться і в Україні.

П.Майр запропонував розрізнити «великі» і «малі» партії. До «великих» він відносив ті партії, які на виборах набрали понад 15 відсотків голосів виборців. Як бачимо всі найбільші консервативні/християнсько-демократичні партії в країнах Центральної Європи мають бути віднесені до категорії великих партій. Дані таблиці № 2 свідчать, що за результатами останніх парламентських виборів найнижчий результат цих партій склав 15,42 % у Словаччині.

Таблиця 3

Рівень підтримки консервативних та християнсько-демократичних партій в країнах Центральної та Східної Європи

№№	Країна	I вибори	II вибори	III вибори	IV вибори	V вибори	VI вибори	VII вибори	Середній показник
1	Болгарія	36,2 (90)	34,4 (93)	24,2 (96)	52,3 (97)	18,2 (01)	21,0 (05)	43,06 (09)	32,84
2	Естонія	22,0 (92)	7,1 (95)	16,9 (99)	31,9 (03)	19,6 (07)			19,5
3	Латвія	23,8 (92)	24,7 (93)	38,2 (95)	41,5 (98)	31,5 (02)	35,5 (06)		32,5
4	Литва	32,7 (92)	42,9 (96)	16,0 (00)	25,5 (02)	42,8 (08)			32,0
5	Польща	23,2 (91)	22,1 (93)	39,4 (97)	30,1 (01)	59,0 (05)	73,6 (07)		41,23
6	Румунія	2,6	20,0 (96)	30,2 (00)	50,0 (04)*	52,7 (08)*			31,1
7	Словакія	-	10,1 (94)	26,3 (98)	23,4 (02)	26,7 (06)	28,26 (10)		22,95
8	Словенія	18,8 (90)	15,5 (92)	38,8 (96)	25,5 (00)	39,0 (04)	36,3 (08)		28,98
9	Угорщина	57,5 (90)	26,0 (94)	32,3 (98)	41,1 (02)	43,2 (06)			40,02
10	Хорватія	40,1 (90)	44,7 (92)	45,2 (95)	30,5 (00)	33,9 (03)	43,7 (07)		39,68
11	Чехія	-	36,0 (92)	37,7 (96)	36,7 (98)	36,7 (02)	44,6 (06)	41,3 (10)	38,83
									30,92

* Румунські Консервативна та Християнсько-демократична селянська партії під час виборів 2008 року входили до складу блоків, тому подається результат партійних блоків.

Матеріали таблиці № 3 свідчать, що, в середньому, електоральна ніша партій цього напрямку в країнах Центральної та Східної Європи становить 31%. Серед країн цього регіону за багатьма параметрами – розмір, кількість населення, історія тощо, найбільшу подібність з Україною демонструє Польща. Як бачимо, електоральна ніша для партій консервативного спрямування у цій країні становить в середньому трохи більше 41 %, при тому, що ця ніша постійно збільшувалась і охопила сьогодні майже 74 %.

Оцінка позиціонування парламентських партій в Україні

Особливістю політичної сцени України є те, що важко визначити ідеологічне позиціонування діючих політичних партій. Традиційно в політичній науці ідеологічне позиціонування визначається на підставі: само визначення, коли політична партія окреслює свій профіль і відповідно подає документи/заявку на приналежність до певної партійної «родини» (прикладом може розглядатись Народна партія Іспанії, яка наприкінці 90-х років вийшла з Міжнародного консервативного об'єднання і перейшла до Об'єднання міжнародних християнських демократів, тобто поміняла самовизначення з консервативного на християнсько-демократичне). По-друге, на підставі програмних документів, які верифікуються на предмет відповідності формальним ідеологічним критеріям. Стосовно партій України, ці два підходи не можуть бути застосовані в повній мірі. Прикладом є рішення партії «Батьківщина» у 2007 році про вступ до Європейської народної партії (має статус оглядача), хоча перед тим «Батьківщина» ідентифікувала себе як частину європейської соціал-демократичної спільноти. Згідно програмних документів "Батьківщина" оголошує себе "всенародною центристською партією нової суспільної ідеології, що органічно поєднує соціальну солідарність із захистом індивідуальних прав і свобод людини". Однак формальне рішення не завжди належним чином кореспондується з численними політичними рішеннями, в тому числі передвиборчою програмою кандидата в президенти Ю.Тимошенко і ще менше з практичною діяльністю. Тому, для позиціонування українських політичних партій слід, на нашу думку, проаналізувати їхні програмні документи та практичні дії.

Оцінка позиціонування українських політичних партій має стосуватись лише парламентських партій, які отримали підтримку громадян України (показник індексу ефективної кількості політичних партій на підставі результатів парламентських виборів 2007 року склав – 4,24²). Отже, ми розглянемо відповідність програмних документів БЮТ, НУНС та Партії регіонів засадам консерватизму, оскільки християнсько-демократичний напрям представлений партіями, які не проходять самостійно до парламенту. КПУ ми не розглядаємо із цілком зрозумілих причин, а Народна партія В.Литвина позиціонується в якості аграрної партії.

² Аналіз результатів парламентських виборів, які проводились згідно пропорційної виборчої системи у 2002 і 2006 роках, дозволяє вирахувати показники ефективної кількості політичних партій України: 8,16 і 5,66. Як бачимо, партійній системі України так само, як і партійним системам країн Центральної Європи, властива тенденція поступового скорочення показника цього індексу.

Концептуально консерватизм і християнська демократія є досить близькими. Головні відмінності християнської демократії, переважно стосуються оцінки/врахування християнських цінностей, однак власне вони найменш притаманні парламентським партіям України. Тому ми в якості модельного ряду беремо ключові характеристики консерватизму. В змістовому плані консерватизм подібно до більшості інших політичних доктрин, важко характеризувати як єдину, цілісну конструкцію. Водночас можемо виділити ряд головних, базових положень/цінностей, які властиві всім теоретичним матрицям, які належать до консерватизму і на всіх етапах його розвитку:

- традиціоналізм;
- право та порядок;
- організм;
- ієрархія і влада;
- власність.

БЮТ в програмних документах³ декларує себе як центристську та патріотичну партію. Подібне позиціонування фіксується шляхом посилання на неприйняття «крайнього лібералізму» та «крайніх лівих ідей». Однак, декларація положення про дотримання «третього шляху до справедливості і добробуту» фактично позиціонує цю партію в площині сучасної соціал-демократії. До конструкції «третьої дороги»⁴ звертались представники багатьох політичних доктрин/ідеологій. Чергова актуалізація була здійснена на рубежі XX і XXI століть політичним теоретиком зі Сполученого Королівства Е.Гідденсом, багаторічним директором Лондонської школи економіки та політики. До його головних праць належать: «Третя дорога: відновлення соціал-демократії» (1998), «Третя дорога та її критики» (2000). На його думку на порядок денний постало питання подолання традиційного поділу на політичних правих і лівих та створення нового політичного напрямку лівоцентризму. Концепцію «третьої дороги» щодо сучасної соціал-демократії розглядають також у спільній публікації Т.Блер та Г.Шредер «Європа: Третя дорога – Новий центр» (1999), яку багато дослідників кваліфікують як своєрідний маніфест постсоціал-демократії. Співставлення програмних документів БЮТ із критеріями консерватизму та програмними положеннями постсоціал-демократів, свідчить що наголоси зроблено власне в площині соціал-демократії. Жоден з критеріїв консерватизму, крім загального положення про роль права в програмних документах не присутній. Натомість значна увага приділяється соціальним питанням та соціальній функції держави. Досвід урядування коаліції на чолі з Ю.Тимошенко свідчить, що економічні постулати консерватизму не належали до урядових пріоритетів. Тому, ідеологічне позиціонування можна визначити, як поєднання засад консерватизму, лібералізму, соціал-демократії та популізму.

«Народний Союз Наша Україна» в програмі не визначає свого позиціонування. Сукупність оцінок та завдань, які подані в програмі, дозволяють виділити ключові положення: демократія та заперечення попереднього розвитку, який кваліфікується антидемократичним; розбудова нації, шляхом відновлення історії, розвитку української ідентичності тощо; наголос на визначальній ролі особи, її інтересах і потребах; окреслення широкого комплексу соціальних завдань; завдання розвитку економіки. Означені блоки дозволяють одночасно позиціонувати НСНУ як: ліберальну, національно-демократичну та консервативну партію. Активне звернення, особливо під час виборів, до масштабних обіцянок виборцям, дають підстави кваліфікувати в якості складової партійної ідеології – популізм. Ряд положень програми, зокрема, практична діяльність щодо сприяння створенню в Україні помісної церкви, широке звернення до засад моральності а також входження в склад виборчих блоків під час парламентських виборів 2006 та позачергових 2007 року разом з НСНУ і Партії Християнсько демократичний союз, дозволяють віднести до складу партійної ідеології і засади християнської демократії.

Партія регіонів у своїй програмі позиціонує себе як центристську політичну силу. Головними програмними маркерами визначені: демократія, регіоналізм, економічний розвиток, активна соціальна політика та родина. Соціальна база – люди праці, середній клас та підприємці. Ряд індикаторів: захист родини, економічний розвиток, наведення ладу в системі державного управління співзвучні із засадами консерватизму. Потужна соціальна складова, яка включає в себе численні обіцянки соціальних благ може бути пояснена традицією виборчого популізму, властивого всім політичним акторам України. Особливо протягом періоду перебування ПР в опозиції, вона активно зверталась до соціальної проблематики. Тобто ідеологічне позиціонування ПР – консерватизм, лібералізм та популізм.

Підсумовуючи отримані висновки, ми мусимо констатувати, що представлені сьогодні у парламенті політичні партії/блоки, включаючи КПУ і НПУ, позиціонуються в ліво-правому просторі від крайньої лівої позиції КПУ до центру з переходом на праву сторону: БЮТ, НСНУ, ПР. Порівнюючи отримані результати щодо правих партій країн Східної та Центральної Європи і України ми можемо констатувати, що партіям України, які претендують на місце в правій ніші, властива ідеологічна розмитість і надмірна присутність засад популізму. Їхні концептуальні положення важко однозначно кваліфікувати, оскільки вони одночасно можуть бути позиціоновані як ліві, центристські і як праві. Також в Україні слабо представлені засади християнської демократії.

Оскільки в Україні парламентські вибори за пропорційною системою відбулись лише у 2006 і 2007 роках, власне результати цих виборів ми можемо взяти для орієнтації щодо визначення потенційної ніші правих партій. Найбільш близьку позицію до правої політичної ніші, як ми встановили має Партія регіонів, НСНУ та БЮТ. Формальне арифметичне додавання їхніх результатів дає результати понад 70 %. Однак, дана оцінка є дещо умовною, або гіпотетичною. На підставі цього показника ми не можемо зробити висновок про існування в Україні такої потужної правої ніші. Жодна з означених нами

³ Для аналізу ми використали програмні документи відповідних партій розміщені на офіційних сайтах обраних нами партійних структур.

⁴ Концепцію «третього шляху» протягом 20-30-х років розробляли представники оновлювального консерватизму, зокрема Артур Мьоллер ван ден Брук (1876-1925). Також почали використовувати в середині 30-х років соціал-демократи Швеції для означення розвитку, який би принципово відрізнявся від класичного капіталізму та більшовизму в СРСР. У другій половині XX ст. ця конструкція означала відмінний від радянського соціалізму та класичного (американського) капіталізму шлях соціально-економічного та політичного розвитку. Наприкінці XX ст. формат «третього шляху» означав особливий шлях між традиційною соціал-демократією та неолібералізмом.

партій не йде на вибори з програмою, яка характерна правій партії і не діє після виборів як права партія. Оскільки абсолютна більшість населення нашої країни має бути віднесена до бідних, це детермінує потужну соціальну складову в програмах та діяльності зазначених партій. Цим же пояснюється і активне звернення до популізму. Тобто сьогодні ми не можемо прецизійно окреслити розміри ніші для правих політичних партій. Аналогія з країнами Східної та Центральної Європи підказує, що розміри такої ніші можуть становити біля 30 %. Але, скоріше за все, ця гіпотетична ніша буде потребувати нових політичних партій, які будуть вже не лідерськими, а набувати рис масових партій.

1. Бурдые П. Социология политики / П. Бурдые ; [пер. с фр. Е. Д. Вознесенская и др.]. – М. : Socio-Logos, 1993 – 336 с.
2. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007 – 391 с.
3. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. – Warszawa, 2006 - 367s.
4. Романюк А. Крайні праві політичні партії – як нова сім'я політичних партій країн Західної Європи // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2005. – Вип.15. – С. 131-141.
5. Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej. Perspektywa porównawcza. – Pod red. A.Antoszewskiego. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006 – 288 s.

SUMMARY

ROMANYUK A. ELECTORAL NICHE OF RIGHT-WING PARTIES IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE SITUATION IN WESTERN, EASTERN AND CENTRAL EUROPE

The article analyzes the niche right-wing parties in the political field of Western, Eastern and Central Europe. Author analyzed evolution of right-wing political ideologies in Europe. Specific features of the ideological positioning of the parliamentary parties of Ukraine, that had claimed themselves as right-wing parties were determined in the article. The potential size of right parties niches was outlined.